

Hi ha unes atres paraules, la majoria, que duen les dos l:

"si per alguna de les parts es **allegat** quels dits testimonis" (< allē-gāre)²⁶⁰

"ben aposentades e dignament **collocades**" (< collōcāre)²⁶¹

"supplich ala **excellencia** vostra" (< excellentia)²⁶²

Els atres casos, etimològics o producte d'assimilació dels prefixos, generalment duen les dos eles.

De totes formes la degeminació en el llatí vulgar fon uniforme per als casos de CC, TT, PP, FF, i GG, seria l'única excepció la de la LL, en el cas que es conservara actualment en la fonètica valenciana, pareix lògic que si no s'ha mantingut, no es per pronunciació "castellana" com es vol, sinó per evolució normal de la llengua. Es mes, no són sols els valencians els que han reduït el grup, perquè en el *Diccionari Català-Valencià-Balear* es pot veure:

"Zo **apela** om lasmosna caridad" Hom. Org. 2

"Nos **apela** dolzament: Tornad-uos a mj" Hom. Org. 4 v

"FON.: ...; per influència castellana molts pronuncien *apelar*, amb l simple [ap^helá (or.); ap^helár (val.); ap^helá (mall.)]"²⁶³.

Desafortunadament no es pot creure que en l'ortografia de les Homilies d'Organyà ja hi haguera "influència castellana".

1.1. REGULARISACIÓ D'US

1.2.1. La grafia CH

La reintroducció de la grafia CH per a la representació del so palatal africatat sort [ç] implica una reestructuració del sistema o sistemes ortogràfics existents per quant al mateix temps suposa la supressió de les grafies TX, i X, en funció d'eixe so.

²⁶⁰ Consolat, f. 16v, l. 43 B.

²⁶¹ Vita, c. 39

²⁶² Tirant, c. 8.

²⁶³ Alcover, C.V.B., v. I, pag. 759.

QUADRO I

		REPRESENTACIÓ ORTOGRÀFICA	
		R.A.C.V. ²⁶⁴	N.P.F. ²⁶⁵
POSICIÓ	Inicial de paraula	chop	xop
	Interior de paraula -intervocalica -darrere de consonant	racha puncha	rabxa punxa
	Final de paraula	maig desig gavaig	maig desig gavatx

QUADRO II

		GRAFIES									
		Posterior a Fullana				Actual					
		TX	X ²⁶⁷	IG	G	TX	X	CH	IG	G	
POSICIÓ	Inicial de paraula	★ ²⁶⁶	★					★			
	Interior de paraula	★						★			
	Interior darrere de consonant		★					★			
	Final de paraula	★	★	★	★			★ ²⁶⁸	★	★	

La CH substituïx a la TX i al valor africàt de la X. Vejam en el QUADRO I alguns exemples de l'ús (a més, per qüestió de mètode, incloïem també el so [ç] en posició final de paraula).

El sistema ortogràfic posterior al de Fullana presentava certes "interferències d'ús" com es pot veure en el QUADRO II. La TX i la X

²⁶⁴ Segons les Normes de la Secció de Llengua i Lliteratura de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana.

²⁶⁵ Segons les normes posteriors a les del Pare Fullana.

²⁶⁶ El signe indica que eixa grafia apareix en la posició indicada.

²⁶⁷ No tractem ací de l'altre valor fonemàtic que té la x

²⁶⁸ En esta posició la CH sona [k].

(grafies que representaven el mateix so) podien apareixer en idèntica situació (en principi de paraula). Paregut es el cas de la posició final de paraula, aquí el so [č] estava representat per quatre grafies: TX, X, IG, G. Si bé és cert que la derivació de IG i G era sempre sonora, mentre que la de TX i X és sorda; la situació al respecte no varia substancialment: abans calia dependre quines eren les paraules que acabaven en TX, i X, i ara s'han de saber quines són les que en derivar tenen CH, però reduïm dos formes: TX/X/IG/G > IG/G. L'altra situació, la distinta grafia -segons posició- en interior de paraula, TX (entre vocals) i X (darrere de consonant) era més complicada.

La nova proposta es basa, com hem dit, en regular l'ús de la CH, i deixar la X per al so de [š] de "caixa, sorgix, Xativa, etc."

Esta solució presenta les següents ventajes:

- Elimina interferències d'ús (¿per què escriure TXECOSLOVAC i no TXIQUET?).

- Redueix les possibilitats en posició final de paraula a dos: IG i G; veig, despaig, llig.

- Simplifica la normativa, perquè el so [č] solament té tres grafies clarament i perfectament delimitades: chiquet, puncha, lleig, mig.

- És una grafia més "internacional" que la TX (encara que açò no és cap de raó "llingüística"). La tenen: l'anglès, el castellà (en el mateix so); francès, italià, alemany, gallec, portuguès (en so distint).

- S'ha de procurar adequar, en lo possible, que el fonema /č/ tinga una grafia que funcione al màxim, la CH, deixant per a la X un sol valor fonemàtic també.

Els contres que podria supondre, o se li podrien alegar, són:

- L'eliminació d'una grafia, la TX, es fa a canvi de l'introducció d'una altra, la CH; encara que el canvi està justificat.

- La seua aparició en posició final de paraula en so distint, de [k]. Açò és una excepció i, si es vol, una concessió a la tradició; són els casos de pobles i llinages com Albuixech, Alberich, Albiach, March, Broch...

Considerar la grafia CH, la seua reintroducció o escritura, com a un "castellanisme" és un error, ja que supón: un clar desconeixement de què és l'ortografia (igualment se la podria tachar d'anglicisme) i una falta de llectura de la literatura valenciana, tant la clàssica com la posterior, puix que com pot vore's en este treball, ja antigament s'usava

Documentació Formal de l'Ortografia de la Llengua Valenciana Actualisació ortogràfica
la CH per a representar el so [ç̞]. Cert és també que apareixen casos a on s'usa la TX en lloc de la CH

Si fem un poc d'història, observarem que el so que actualment grafem mitjançant la CH ja existia en l'època visigoda i així ho afirma Rafael Lapesa: "*La c (l'oclusiva c, davant de e, i) llegó a pronunciarse de modo semejante a /ç/ (nuestra ch), grado que ofrecía el romance en la España visigoda y que conservan el italiano, retorromano, rumano y picardo*"²⁶⁹. Este mateix so fou conservat pels araps i mossàraps:

"... los árabes entraron en contacto con los hispano-godos sometidos, tomaron de ellos la /ç̞/ con que articulaban lo que había sido /ç̞/ latina ante /e/ o /i/. Los árabes conservaron en las voces hispánicas este sonido, incluso después que los mozárabes alternaran las pronunciaciones /ç̞/ y /ʃ̞/. A esto se debe el predominio de /ç̞/ en las transcripciones árabes de voces romances"²⁷⁰.

La grafia CH es va introduir com a galicisme en el segle XI, per l'influència dels escrits francesos contemporanis, puix representava este so palatal africatat sort [ç̞] que tenia el francès en aquell temps, encara que eixa grafia, CH, ha evolucionat al so de palatal fricatiu sort [ʃ̞]²⁷¹.

La seua reintroducció permet la distinció clara en l'escriptura dels dos fonemes: el fonema /ç̞/, representat per la CH, i el fonema /ʃ̞/, representat per la X; i és important, necessària i justificada dins de la llengua valenciana per a mantindre les seues peculiaritats fonètiques. I és que en valencià distingim perfectament entre la fricatiu i l'africatada (no obstant l'existència de la variant alofònica [ʃ̞] del fonema /ç̞/ en algunes comarques), conservant-se en certs casos en el català; i així ho diu Badia Margarit: "*La C (+ E, I) había adelantado su punto de articulación ya en latín vulgar, llegando a pronunciarse afncada prepalatal y asibilada. I) Esta pñmitiva afrificada sibilante [ʃ̞] (como ts) se*

²⁶⁹ Rafael Lapesa, *Historia de la lengua española*, pag. 82.

²⁷⁰ Ibid., pag. 142.

²⁷¹ Rafael Lapesa, ob. cit.: "La introducción de galicismos no había de cesar ya en toda la Edad Media... A los últimos años del XI corresponde la introducción de la grafía francesa *ch* para el fonema palatal africadado sordo que hoy representamos así", pags. 171-172.

Documentacio Formal de l'Ortografia de la Llengua Valenciana Actualisacio ortografica
 mantuvo largo tiempo en catalán medieval... 2) En la etapa primitiva
 africada y por el carácter algo palatal de la s catalana, la africada [ʃ]
 (equivalente de la 'ch' castellana moderna): en catalán oriental este
 sonido se ha simplificado modernamente en la primitiva palatal [ʃ̺],
 pero los dialectos occidentales conservan en muchos casos la africa-
 da anterior"²⁷².

Documentacio de la grafia CH

Com anem a vore en esta documentacio, trobem en els escritors de l'epoca classica numerosos casos de paraules que duen la grafia CH, esta alterna en X, TX, IX, Y, HI, IG, TCH, eixemples de les quals tambe en donarém.

La documentacio està estructurada en varies paraules i la seua constatacio en els autors, mostrant les diverses grafies que poguera tindre la paraula i les variacions dels escritors.

ANTORCHA

"**antorcha** gloriosa, feta de aquella... cera"²⁷³

"les enceses **antorches** de la claredat de..."²⁷⁴

"menjaren en lo mateix loch ab multitud de **antorches**"²⁷⁵

"Guiau me vos / ab lum de **vostrantorxa**"²⁷⁶

CHAPERIA

"ab robes de brocat e de **chaperia**"²⁷⁷

"De **chaperies**, quinquilleries qui les consent sa part ne sent"²⁷⁸

"gentil brodada, tota **chapada** de rojes flors"²⁷⁹

²⁷² Badia Margarit, *Gram. Hist. Cat.*, pags. 174-175.

²⁷³ Vita, c. 34.

²⁷⁴ Ibid., prolec.

²⁷⁵ Tirant, c. 450

²⁷⁶ Trobes, pag. 70, l. 8.

²⁷⁷ Tirant, c. 430, tambe podem trobar "xaperia": "vestits de brocat o de xaperia" (c. 42).

²⁷⁸ Spill, III, 1^a, pag. 88.

²⁷⁹ Ibid., I, 4^a, pag. 31.

CHIC

"ni com de la closca, lo **chic** caragol"²⁸⁰

"veu lo tan **chich** e tan miserable"²⁸¹

"vehent aquell **chiquet** e sabent"²⁸²

"mirant yo ara aquest **chicquet** e recordant me"²⁸³

"car trobar leu tan **chichet** que esta nit es nat"²⁸⁴

"en tan **chica** persona home verdader se mostraua"²⁸⁵

"en **chiquea** ni en granea e molt menys"²⁸⁶

"Ni pendria espant del **chich** espay"²⁸⁷

"se veu dauant lo leo ab linfant **chich** que portaua"²⁸⁸

"Agrans e **chichs** / y atots engeneral"²⁸⁹

"**chich** caganiu, sech, ronadiu"²⁹⁰

"L'altra cantava, lo **chich** mamava, tots s'adormiren"²⁹¹

"amichs antichs, criats de **chichs** mal los volia"²⁹²

"**chica** mamant, una doncella, llet de cadella"²⁹³

"grans e majors, **chiques**, menors"²⁹⁴

"feume contar qu'era **chiqueta**"²⁹⁵

"entre homens e fembres e **xics**"²⁹⁶

²⁸⁰ Proces, pag. 2, l. 10.

²⁸¹ Vita, I, c. 65.

²⁸² Ibid., I, c. 62.

²⁸³ Ibid., I, c. 86.

²⁸⁴ Ibid., I, c. 67.

²⁸⁵ Ibid., I, c. 67.

²⁸⁶ Ibid., I, c. 38.

²⁸⁷ Roïç, O. C., pag. 43, v. 340.

²⁸⁸ Tirant, c. 38.

²⁸⁹ Trobes, pag. 82, l. 8.

²⁹⁰ Spill, I, 4^a, pag. 35.

²⁹¹ Ibid., II, 2^a, pag. 62.

²⁹² Ibid., II, 2^a, pag. 57.

²⁹³ Ibid., III, 1^a, pag. 112.

²⁹⁴ Ibid., pref., 3^a, pag. 6.

²⁹⁵ Ibid., II, 3^a, pag. 64.

²⁹⁶ Aureum, pag. 31.

DESEMPACHAR

"Axi, **desempachau** i suplicau"²⁹⁷

"E, per lo **desempachament** de la dita casa"²⁹⁸

"podien matar aquest Lazer ab algun secret veri de aquells que sobtositament **desempachen**"²⁹⁹

"ab gran zel ha **desempachada** la justícia"³⁰⁰

EMPAIG

"Y entrar sens **empaig** de dures geniues"³⁰¹

"mirau clarament, sens nengun **empaig**, tots los amagatals de la terra"³⁰²

EMPACHAR

"Ni menys **empacharnos** de la sagrestia"³⁰³

"cuydau **empachar** la ordinació diuina"³⁰⁴

"no **empachen** lo uiatge de la mia desigada llibertat"³⁰⁵

"a un marchant, fons **empachat** tots mos afes"³⁰⁶

"deuen dormir, e no tenir tan **empachades**, ni agreujades"³⁰⁷

"si la nau per lo dit **empachament** havia a romanir en algun loch"³⁰⁸

"sera noliejat si li ve condició **denpachament**"³⁰⁹

"no sen deuen **empatxar** ne creure per la paraula del senyor de la nau"³¹⁰

²⁹⁷ Vita, c. 13, altres variants ortogràfiques son: "Sia de vostra merce desempaixar aquesta dona donant li lo que demana", (c. 24); "E, acabada la letra, desempaixaren lo correu", (c. 30).

²⁹⁸ Ibid., prolec.

²⁹⁹ Ibid., c. 131

³⁰⁰ Ibid., c. 18.

³⁰¹ Proces, f. 3, l. 13.

³⁰² Vita, c. 84.

³⁰³ Proces, f. IIv, l. 25.

³⁰⁴ Vita, c. 71

³⁰⁵ Roïç, O. C., III, 24

³⁰⁶ Spill, I, 2^a, 19.

³⁰⁷ Ibid., I, 4^a, 35.

³⁰⁸ Consolat, f. 36, l. 31.

³⁰⁹ Consolat, f. 36, l. 15.

³¹⁰ Ibid., f. 22v, l. 21.

"al senyor de la nau ne **empatxament** que es penyorat"³¹¹

"per **empayment** de senyor no gosava"³¹²

"si lo senyor de la nau se temia de **empahiment** de senyoria"³¹³

FLECHA

"tiraren una **flecha**"³¹⁴

"e alli ab **flech**es balestes"³¹⁵

"Ma derrochat / ferint mab mortal **fletxa**"³¹⁶

MECHA

"O es de la **metcha** roin lo coto"³¹⁷

"aquesta antorcha... ab aquella excellentissima **metxa**"³¹⁸

NAUCHER

"volgues esser lo **naucher** y pilot"³¹⁹

"deu fer iurar lo **nauxer** els paneses"³²⁰

REPROCHAR

"que nous podien **reprochar**"³²¹

"e negu senyor del mon **reprochar** nols pot"³²²

"tals que negu **reprotxar** nols podia"³²³

³¹¹ Ibid., f. 31, l. 37.

³¹² Ibid., f. 36, l. 17.

³¹³ Ibid., f. 45, l. 4.

³¹⁴ Tirant, c. 67.

³¹⁵ Ibid., c. 96.

³¹⁶ Trobes, pag. 9, l. II.

³¹⁷ Proces, f. 9v, l. 28.

³¹⁸ Vita, c. 33.

³¹⁹ Ibid., prolec.

³²⁰ Consolat, f. 24, l. 33.

³²¹ Tirant, c. 59.

³²² Ibid., c. 68.

³²³ Ibid., c. 51,

REPROCHE

"de tal raho vull esser desdit e **reproche**"³²⁴

"e sens **reproche** negu"³²⁵

"troben vençedors sens esser **reproches**"³²⁶

UNES ATRES PARAULES

ARCHIU

"**Archiu** sagrat / hon reposa nou mesos"³²⁷

BACHELLER

"Mas ja sou entes, per tal **bachelor** que sab be del peix lleuar ne les ganyes"³²⁸

CARCHOFES

"los caps de les **carxofes**"³²⁹

CLOCHA

"E, entrant en la cambra per pendre la **clocha**"³³⁰

CHILLANT

"qui com ocells passen **chillant**"³³¹

CHIULAR

"e sentien bramar los leons e **chiular** les serpents e adular los altres animals"³³²

³²⁴ Roïç, O. C., pag. 151, v. 70.

³²⁵ Tirant, c. 58.

³²⁶ Ibid., c. 56

³²⁷ Trobes, pag. 54, l. 17.

³²⁸ Proces, f. 14, l. 7.

³²⁹ Tirant, c. 44.

³³⁰ Vita, c. 62.

³³¹ Spill, Prefaci, 2^a, pag. 3.

³³² Vita, c. 84.

CHOP

"com canya vana popul, **chop**, albet, olm, vern e salcet"³³³

ESPACHAMENT

"ço que ell prestara sia a **espatxament** de la nau"³³⁴

MACHO

"Y a voltes li tira lo **macho** gran coc"³³⁵

PERCHA

"Estes en la **percha** estes hi penjat"³³⁶

PLANCHA

"e aquesta **planxa** redona"³³⁷

PORCHET

"car en lo **porchet** hon lo parre noy haura llit ni strado per a la Magestat sua"³³⁸

PUNCHAR

"ab una agulla te pots **punchar** lo paladar"³³⁹

TRINCHANT

"e cascu en son plat e ab son **trinchant** dauant cascu"³⁴⁰

1.2.2. La grafia Y

La Y es una grafia que te tradició en l'escriptura valenciana, utilitza-
da no tan sols en la lliteratura clàssica, sino també en la posterior fins
1932.

³³³ Spill, II, 3^a, pag. 75.

³³⁴ Consolat, f. 27v, l. 37, també tenim "espaxar": "deuen vendre de la lur mercaderia per espaxar e desembargar la nau" (f. 27v, l. 31).

³³⁵ Proces, f. 23, l. 15.

³³⁶ Ibid., f. 24, l. 28.

³³⁷ Tirant, c. 45, i també "planxa": "una planxa de ferre redona" (c. 45).

³³⁸ Vita, c. 38.

³³⁹ Spill, II, 3^a, pag. 74.

³⁴⁰ Tirant, c. 448.

Apareix en diversos escrits antics, compartint la seua posició gràfica junt a la *i*; i així, la trobem en posició inicial, darrere de consonant, intervocalica, a final de paraula... representant la mateixa funció fonètica; en els valors d'africada palatal sonora, fricativa palatal sonora, com a consonant, en funció de semiconsonant i de semivocal, també vocalica i com a conjunció: remey, spay, rey/rei, reina/reyna, aires/ayres, joyes, feyen, etc.

Estos exemples verifiquen que la grafia *Y*, a més de formar part del dígraf *NY*, no ha seguit mai estranya a la llengua valenciana en el valor de consonant que és el que actualment representem en ella.

L'absurd de la seua supressió nos ha conduït a la necessitat de reintroduir-la sempre que aparega en posició intervocalica, inicial de síl·laba -be en principi de paraula o be interior- o seguida de vocal: apoyar, duya, yodo, inyeccio, epopeya, etc.

La trobem en paraules que provenen dels grups formats per consonant més *yot*, palatalisades estes consonants per la influència de la *yot* que les seguia: apoyar < appodiare, ensayar (ensajar) < exagiar (<exagiu), saya < sagèa (< sagu), duya < duciàt, espayar < spatiare.

També l'utilisem en el pronom "yo", el qual prové de "E" en llatí, i no de "J" ego > eu > yo.

En paraules d'unes altres llengües, com: yuca, yute, bayeta, naya, yodo, desyodar, etc. Apareix també en noms propis de pobles i llinages que la tenen per tradició, encara que vagen funcionant com a semivocals, i no com a consonants: Alcoy, Montroy, Gay, etc.

L'absència d'esta grafia conduïx a vegades a l'invençió de certes paraules, que en derivar no corresponen a la pronunciació valenciana, com l'escriure "epopeic", "onomatopeic", en lloc de "epopeyic", "onomatopeyic".

Esta regularisació d'us supón, en primer lloc, fer més fàcil l'escriptura valenciana dotant-la d'una ortografia més racional i exacta, ajustant-la a la pronunciació de la llengua, sense caure en lo absurd.

Josep Nebot Pérez diu: "En lo que no cabe la menor duda es en el empleo de la y consonante en las sílabas ya, ye, yo, i en sus inversas en fin de dicción: v. gr.: faya, joyeta, yo, may, remey, ¡oy!"³⁴¹

³⁴¹ J. Nebot, ob. cit., pag. 36.

Documentació

Hem dit que la Y era utilitzada pels nostres clàssics, i després fins l'actualitat alternant en les grafies I/J, en posició inicial de paraula, intervocalica, darrere de consonant, en posició final i formant part dels diftongs decreixents AI, EI, OI, UI.

Açò demostra per una banda que es una grafia valenciana i per una altra que compartia el seu valor consonàntic, vocalic o semivocalic junt a les altres grafies nomenades.

1. La trobem en funció de consonant (africada palatal sonora /*ʝ*/), en posició inicial en nombroses paraules. Destaquem aquí una molt usual:

YO (< eu < ego)

"e respos don blasco dalago **yo** be dire al rey tot quant hi se"³⁴²

"...que fer **yo** no puc sense dents ab genives"³⁴³

"...**yo** vull posar la primera pedra del fonament"³⁴⁴

"Grecia, **yo** sols contrastos"³⁴⁵

"...**yo** li promet si deu me deixa veure"³⁴⁶

"Mas **yo** no call / hi veig quel meu dir calla"³⁴⁷

"...**yo** no vul entrar en aquex port, e lo dan que tun pendras, yot mentre tengut"³⁴⁸

"**yo**, rey regnant, viu cas semblant entre fembrasses"³⁴⁹

2. La trobem en posició intervocalica provinent de la palatalisació de la consonant que precedeix a una yot:

³⁴² Aureum, pag. 17, l. 35.

³⁴³ Proces, f. 2, l. II

³⁴⁴ Vita, c. I.

³⁴⁵ Roç, O. C., pag. 4, v. 33.

³⁴⁶ Tirant, c. 98.

³⁴⁷ Trobes, pag. 10, l. 15. I també "io": "Io cel poblant / repara la rutina" (p. 10, l. 24).

³⁴⁸ Consolat, f. 27, l. 22.

³⁴⁹ Spill, III, l^a, pag. 118.

APOYAR (< apodiare)

"la fredor de la placa de la porta ahont **apoya** va'ls llavis per fer passar ses quexes"³⁵⁰

"Jo he pujat assi sense **apoyo** algu"³⁵¹

ESPAYAR (< spatiare)

"E, com la dolorosa Senyera hagues algun poch **espayat** lo seu pias-dos plor"³⁵²

"...e que aquella moneda hagues ops a **espaiament** de la nau"³⁵³

DEYA (< deciam)

"E totes donzelles **deyen** en alt cridar"³⁵⁴

"E nos entenen que **deya** ço que mellor era"³⁵⁵

"...e, alçant la en alt, **deya**:"³⁵⁶

"...que de la canço que **deyeu** njt"³⁵⁷

"...e no **deyen** al senyor de la nau"³⁵⁸

FEYA (< feciam)

"...o les dues parts que no **feya** el jorn que ell comença"³⁵⁹

"...mentre que **feyen** tirar los altres"³⁶⁰

"...en lo orde de la fraternitat **feyen** li aquesta cerimonia"³⁶¹

FOYA (< fovea)

"E les lexa / totes nafrades / e degollades / baix en la **foya**"³⁶²

³⁵⁰ Vilanova Obres, IV, 245 (Alcover, C.V.B., v. I, pag. 778).

³⁵¹ Lacavalleria Gazoph (Alcover, C.V.B., v. I, pag. 778).

³⁵² Vita, c. 182

³⁵³ Consolat, f. 27v, l. 28.

³⁵⁴ Tirant, c. 52

³⁵⁵ Aureum, pag. 19, l. 22.

³⁵⁶ Vita, c. 4.

³⁵⁷ Proces, f. 7^a, l. 23.

³⁵⁸ Consolat, f. 74v, l. 68. Tambe es troba "deien" (f. 15v, l. 29).

³⁵⁹ Ibid., f. 38, l. 7B.

³⁶⁰ Aureum, pag. 19, l. 2.

³⁶¹ Tirant, c. 85. I tambe "feyien" (c. 52) i "fehia": "la honor e profertes quels fehia" (c. 71).

³⁶² Spill, IV, 2^a, pag. 191.

"...e el caualls e les besties iayen en una **foya**"⁷³⁶³

SAYA (<^usagia, derivat de sagum)

"...una peça de **saya** de seda blanca"⁷³⁶⁴

"...**saya**, roba de dona: Ampla et oblonga vestis"⁷³⁶⁵

"...y brillant flameja al sol / **saya**l mes blanc que la escurna"⁷³⁶⁶

VEYA (<^uvediam)

"E daltra part se **veya** desesperat"⁷³⁶⁷

"molt alegre de les marauelles que **ueya** en lo seu car nebodet"⁷³⁶⁸

3. En unes atres paraules obedint actualment a la pronunciació de consonant:

DESMAYAR (< de + esmaiar < exmagare, segons *Dicc. Catala-Valencia-Balear*)

"...no mostrant gens esser **smayats**..."⁷³⁶⁹

"No us espanteu ne sia lo vostre cor **smayat**, com ara"⁷³⁷⁰

JOYA (< jocus, segons Coromines)

"En nou avengudes la **joya** mereixca"⁷³⁷¹

"...e larreara de tan altes e singulars **joyes**"⁷³⁷²

"...portas moltes **ioyes** a les nobles donzelles"⁷³⁷³

"...e de no meys stima que les altres **joyes**"⁷³⁷⁴

⁷³⁶³ Aureum, pag. 19, l. 44.

⁷³⁶⁴ Inv. Eixarch 1517 (Alcover, *C.V.B.*, v. 9, pag. 673).

⁷³⁶⁵ Lacavalleria Gazoph (Alcover, *C.V.B.*, v. 9, pag. 674).

⁷³⁶⁶ Llorente Versos, I, 77 (Alcover, *C.V.B.*, v. 9, pag. 674).

⁷³⁶⁷ Tirant, c. 410.

⁷³⁶⁸ Vita, c. 62.

⁷³⁶⁹ Tirant, c. 422.

⁷³⁷⁰ Vita, c. 82.

⁷³⁷¹ Proces, f. 39, l. 4.

⁷³⁷² Vita, c. I.

⁷³⁷³ Roïç, O. C., pag. 8, v. 200.

⁷³⁷⁴ Tirant, c. 71. I també "joies": "carregats dor e dargent de joies" (c. 26).

"...tirant a la **ioya** en lahor de la verge"³⁷⁵

"...**ioyes**, ni roba no se n'hi troba"³⁷⁶

"...or, argent o moneda, perles, seda o qualque altra nobla **ioya** o roba o mercaderia..."³⁷⁷

YA (< iam)

"...car es notoria que **ya** la reciten les velles"³⁷⁸

"...e per les leys **ia** escrites en forcat"³⁷⁹

"...lo foch de nostres **ja** cremants"³⁸⁰

³⁷⁵ Trobes, pag. 4, l. 2.

³⁷⁶ Spill, III, 1^a, pag. 85.

³⁷⁷ Consolat, f. 60, l. 4.

³⁷⁸ Mege Somni IV (Alcover, C.V.B., v. 6, pag. 723).

³⁷⁹ Consolat, Prolec, f. 15v, l. 5A.

³⁸⁰ Roïç, O. C., pag. 5, v. 87.

2. DE BASE MORFOLOGICA

En realitat, la base d'estes modificacions no es una altra que la fonètica; la distinció -ISTE/ISTA, i el sufix -EA, serien evolucions normals en qualsevol llengua, però que s'han volgut silenciar ortogràficament. Una persona que entenga o haja estudiat un poc de lingüística coneixerà la gran dificultat en donar fi a ultracorreccions en la llengua; el nostre cas no es propiament una ultracorrecció, sinó u dels múltiples intents d'uniformisme, que no de regularisació, de les "Bases" de Castellet i d'unes altres normatives.

2.1. ELS SUFIXOS -ISTE, -ISTA.

Es corrent en la llengua parlada oir estes terminacions aplicades al masculí i al femení respectivament. Un principi de l'evolució de les llengües es la creació de distincions necessàries que asseguren la comunicació; primitivament este sufix tenia una forma única, però el valencià ha creat una distinció de gènere. Inexplicablement, aquelles "Bases" -que solament eren ortogràfiques- condenaren la forma -ISTE, deixant-ne una per als dos gèneros: -ISTA.

De l'existència viva d'esta dualitat donen testimoni:

1) El *Diccionari de la Rima*³⁸¹, que diu:

"Evidentment, com sufix grec, té una terminació única en -ista

³⁸¹ Francesc Ferrer Pastor en la col·laboració de Josep Giner, *Diccionari de la Rima*, pag. 802, València, 1956.

pero el vocalisme del valencià parlat li dona una forma -iste per al masculí i -ista per al femení i tal distinció és molt útil en alguns casos: l'artiste, l'artista, etc.; malgrat que la llengua literària manté la forma única en -ista per al masculí, no hi ha cap inconvenient a usar els masculins en -iste en l'estil popular (teatre, llengua parlada, etc.) perquè els seus avantatges són innegables i venen d'antic, dels primers manlleus medievals al llatí eclesiàstic."

Realment, es una opinió que val la pena recordar com a prova de resignació i obediència, que no de científisme.

2) El Diccionari Català-Valencià-Balear³⁸², al transcriure paraules com FABULISTA, FONDISTA, diu:

FABULISTA	fabulíste (Val.)
FONDISTA	fondíste, fondísta (occ., val.)

3) El Vocabulari del P. Fullana porta les terminacions en -ISTE per al masculí.

4) El Diccionari Escrig-Llombart també du la terminació -ISTE per al masculí.

Creem que són suficients els testimonis anteriors, però, a més, també trobem exemples en la nostra literatura:

"De sant Iohan / **babliste** y Ieremies"³⁸³

"gran **paperiste**, / major **sofiste**"³⁸⁴

"no axí com diu lo **psalmiste** d'ayir qui es passat..."³⁸⁵

"que diu lo **psalmiste** endreçant la sua raho..."³⁸⁶

Contràriament a la corrent d'assimilació castellanista (i en l'actua-

³⁸² Alcover, C.V.B., v. 5, pags. 687 i 955, respectivament.

³⁸³ Trobes, pag. 36, l. 13

³⁸⁴ Gaspar Guerau de Montmajor, *Breu Descripció dels mestres de València que anaren a besar les mans a la Magestat del rey D. Felip, segon de aquest nom, en lo primer de Febrer del any mil cinchcents huitantasis, feta per lo venerable Mestre Gaspar Guerau de Montmajor*, 1586. Ribelles, B.L.L.V., v. II, pag. 302.

³⁸⁵ Tirant, c. 155

³⁸⁶ Ibid., c. 155

litat també catalanista) que patí el valencià, és una distinció que no s'ha perdut, encara que es vacilant en el present, degut a l'influència que els mijos de comunicació tenen sobre la llengua; no hi ha, per tant, cap de motiu per a suprimir la distinció.

2.2. EL SUFIX -EA

Un altre dels casos ben estranys, és el produït a l'entorn d'este sufix, que servix per a formar substantius que designen qualitats abstractes.

La llengua valenciana -fem referència a la parlada- presenta la solució estable -EA procedent del llatí -ITIA. No pot considerar-se mai com a dialectalisme. La seua existència la reconeixen:

1) Sanchis Guarnier, que diu:

*"Pot acceptar-se en la pronunciació culta l'omissió de la S en el sufix abstracte -ESA que es fa en quasi tota la Regió Valenciana, per tal com és un arcaisme puix que en la llengua clàssica era -EA la forma que tenia este sufix."*³⁸⁷

I transcriu varies paraules: "pobresa [pobréa], bellesa [beléa], tristesa [tristéa]".

Fixem-nos que escriu "pronunciació culta", perquè abans, en la pàgina 71³⁸⁸ parlant de la *e* tancada, diu:

"j) En hiatus, és a dir en concurrència amb una altra vocal sense formar diftong:

quiet [kiét], bellea [beléa], riquesa [ríkéa], poeta [poéta], pobreza [pobréa] (< ē)".

Per lo que es veu, ja no es solament "pronunciació", sino que l'escriptura també és correcta.

2) Francesc Ferrer, que sobre açò diu:³⁸⁹

"La forma en -EA és la normal en el valencià i en la llengua antiga i respon perfectament al tractament etimològic i, a més a més, en valència és més sentida com a més entranyablement nostrada front al castellà -EZA, puix que les formes en -ESA sonen ací a castellanismes, però, ara per ara, en els diccionaris cal abreujar citant una sola

³⁸⁷ Manuel Sanchis Guarnier, ob. cit., pag. 86.

³⁸⁸ Ibid., pag. 71.

³⁸⁹ Francesc Ferrer, ob. cit., pag. 436.

Una volta mes veem el "cientifisme" en l'última part del text: l'única raó que alega és el "ara per ara".

3) Badia Margarit escriu:

"...sin embargo, este sufijo (-ITIA) no tiene dialectalmente la fijez de catalán oriental, ya que pierde sistemáticamente la z en valenciano..."³⁹⁰

4) El *Diccionari Escrig-Llombart* du les dos formes, en -EA i en -ESA.

5) El *Vocabulari Fullana* només du la forma en -EA.

6) El *Diccionari Català-Valencià-Balear*, en paraules com: naturalesa, bellesa, mansesa, etc., dona cites en -EA.

En els escriptors antics trobem prou de casos de formes en -ESA, al costat de la gran majoria en -EA. Ordenarem esta documentació en quatre apartats:

2.2.1. Exemples de formes en-ESA, -EA

Facilment trobem paraules en u i atre sufix:

1. "en lo mon major **riquea** posseyr"³⁹¹
2. "confie molt / de vostra gran **altesa**"³⁹²
3. "grech e **clarea**, sense **perea**"³⁹³
4. "E, sentint lo plorar per la **agudea** de la dolor"³⁹⁴
5. "E donchs no digau que porta **ferea**"³⁹⁵
6. "desijant cobrir e no manifestar la sua **malesa**"³⁹⁶
7. "que nou fara per neguna altra manera, sino per **pobrea**"³⁹⁷

³⁹⁰ Badia Margarit, ob. cit., pag. 202.

³⁹¹ Tirant, c. 224.

³⁹² Trobes, pag. 53, l. 4.

³⁹³ Spill, I, 4^a, pag. 34.

³⁹⁴ Vita, c. 68.

³⁹⁵ Proces, f. 21, l. 11.

³⁹⁶ Vita, c. 155.

³⁹⁷ Consolat, f. 49, l. 26B.

2.2.2. Coexistència de formes -ESA, -EA, en un mateix autor o llibre.

L'alternança de formes en un mateix autor confirma la pèrdua d'eixa S. No se li ocorre a ningú escriure, per exemple, "llire" en lloc de "llibre", però sí que es veu "llauraor" en lloc de "llaurador". Igual passa en els sufixos -EA, -ESA: no és lògic que suprimiren de l'escriptura una consonant que pronunciaven. La forma -ESA és, més bé, una ultracorrecció ortogràfica, tal volta recordant una possible etimologia o alguna fase anterior a la desaparició. L'exemple contrari també el tenim: ara escrivim "vesprada", "diners", etc., quan, en realitat, ni la D ni la R es pronuncien en la llengua corrent.

1. Tirant lo Blanch:

"es que hagen **abtea** de defendre"³⁹⁸

"en terres stranyes ab **abtesa** du"³⁹⁹

"que la **altea** vostra hafei"⁴⁰⁰

"Conexeria vostra **altesa** quanta es"⁴⁰¹

2. Vita Christi:

"e mesurar la **altea** e dignitat sua"⁴⁰²

"que vostra **altesa** se retragua en la pus secreta celleta"⁴⁰³

3. Aureum opus:

"la **naturalea** que hauets ab mi"⁴⁰⁴

"vos pregam per la **naturalesa** que auets"⁴⁰⁵

2.2.3. Preferència de certes paraules en la terminació -ESA.

Efectivament, trobem que algunes paraules apareixen quasi sempre

³⁹⁸ Tirant, c. 196.

³⁹⁹ Ibid., c. 223.

⁴⁰⁰ Ibid., c. 224.

⁴⁰¹ Ibid., c. 215.

⁴⁰² Vita, c. 1.

⁴⁰³ Ibid., c. 5; també apareix en z: "acostaren se a besar la ma a sa alteza"

(c. 3).

⁴⁰⁴ Aureum, pag. 27, l. 7.

⁴⁰⁵ Ibid., pag. 19, l. 91.

o, a lo manco, majoritariament en la forma -ESA. Entre les principals, tenim:

- altesa: Tirant, Trobes, Vita Christi.
- gentilesa: Tirant.
- saviesa: Tirant, Trobes, Vita Christi.
- noblesa: Trobes.
- malesa: Vita Christi.

Tret d'estes i algunes poques mes, les formes en -ESA deixen de ser mes o manco corrents. Per contra, tenim també unes atres paraules que quasi sempre s'escriuen en la forma -EA:

- aquanea: Tirant.
- avinentea: Tirant.
- bellea: Tirant, Spill, Vita Christi.
- flaquea: Tirant, Vita Christi.
- granea: Tirant, Vita Christi.
- perea: Spill, Vita Christi.
- pobrea: Spill, Vita Christi.
- vellea: Spill.
- bonea: Vita Christi.
- fortalea: Vita Christi.

Cal destacar que en els "Furs" no hi ha cap de forma en -ESA.

2.2.4. Abundancia i varietat de les formes en -EA.

La forma en -EA, a més de ser la que es presenta més voltes, té una altra ventaja: la varietat de paraules. Mentre el sufix -ESA està reduït a un nombre molt chicotet de paraules, l'atre sufix, -EA, presenta una gama molt més ampla. Aixina:

1. "Tirant hague **aujñentea** de parlar"⁴⁰⁶
2. "y com fou tota plena de **lealte**a"⁴⁰⁷
3. "mostrant la **magrea** de la cara"⁴⁰⁸

⁴⁰⁶ Tirant, c. 229; també apareix escrit "auinentea": "posant se en auinentea si Tirant" (c. 283).

⁴⁰⁷ Ibid., c. 228.

⁴⁰⁸ Ibid., c. 250.

4. "Quanta **malea** tota l'**asprea** que al mon se llig"⁴⁰⁹
5. "e fals brellar per ma **simplea** e **bestiea** creureles tant"⁴¹⁰
6. "Sab Deu si'm cou e quant me nou tanta **fluixea** e tal **mollea**"⁴¹¹
7. "segons la **poquea** de nostres forces"⁴¹²
8. "volent dir que la **baxea** del home"⁴¹³
9. "per que es bona la **cominalea** e la equaltat"⁴¹⁴
10. "que us do la fe de no partirme de sa senyoria en **chiquea** ni en **granea**"⁴¹⁵
11. "e que en nostra **ninea** nos hajam pres un regne"⁴¹⁶
12. "aquella fexuga malaltia incurable quis diu **paralitiquea**"⁴¹⁷

Els texts citats son, considerem, prou representatius, aixina com les cites que mostren una realitat d'aquell temps. La conclusió nostra no es ni aventurada ni falta de base: el sufix -ESA, vista la quantitat i qualitat de paraules en -EA, hauria de ser un cultisme ortogràfic; la caiguda d'eixa S es precis que siga antiga, perquè primer es dona el canvi fonètic i després passa a l'escriptura. Eixa escriptura vacilant nos dona la rao, tenint en conte la situació actual.

⁴⁰⁹ Spill, II, 2^a, pag. 57.

⁴¹⁰ Ibid., II, 3^a, pag. 73.

⁴¹¹ Ibid., II, 3^a, pag. 65.

⁴¹² Roïç, O. C., pag. 63, v. 868/9.

⁴¹³ Vita, c. 103.

⁴¹⁴ Consolat, f. 45v, l. 12A.

⁴¹⁵ Vita, c. 38.

⁴¹⁶ Aureum, pag. 28, l. 57.

⁴¹⁷ Vita, c. 45.

3. SIGNES CONVENCIONALS

En esta chicoteta introduccio als canvis efectuats, respecte a les anteriors normatives, solament fem una reflexio sobre el nom "signes convencionals", nomenats tambe "auxiliars". Aço ho diu tot. Estos signes son producte del criteri de qui fa la norma. Per tant, la seua funcio ha de ser sempre servir a la llengua escrita, facilitant-la, i en ningun cas complicant-la innecessariament.

3.1. L'ACCENT

3.1.1. Normes d'accentuacio

En termes generals s'ha eliminat l'accentuacio grafica, pensant en la poca utilitat que en realitat tenfa i en la carrega de complicacions que suponia a l'hora de dependre a escriure i en el moment de l'escriptura. Aixina s'ha fet tambe en unes atres llengües modernes com l'italia, l'angles... S'han reduït a molt poques les regles d'accentuacio, sent el seu us totalment optatiu i per a les paraules que, tenint la mateixa grafia, escrivint-se igual (homogrames), no reben l'accent fonetic sobre la mateixa silaba -no son, per tant, homofones-. L'accent te, aixina, una funcio distintiva o diferenciadora, una funcio pareguda a la de l'accent diacritic.

Conve aclarir, això si, que si s'opta per accentuar perquè l'usuari considere que es millor aixina, s'accentuarà sempre, no a voluntat, o en alguns casos.

No obstant, en el cas de creure's necessari l'us de l'accent grafic

per a evitar l'aparició d'eixos possibles dubtes o confusions en la significació exacta d'una paraula (encara que el context sempre elimina eixos dubtes o confusions), les regles d'ús de l'accent (que, repetim, a soles s'utilitza per a les paraules homògrafes) s'atendran al següent orde de preferència:

a) S'accentuen les paraules agudes en el cas d'haver-ne unes altres homògrafes que siguen planes o esdrúixoles (preferència de les oxítones front a les paroxítones i proparoxítones):

canóns/canons	tindrè/tindre
està/esta	caminaré/caminarem
recòrd/recort	trauré/traure
durà/dura	completà/completa
mostrà/mostra	diém/diem

b) S'accentuen les paraules planes quan existisca en la llengua una altra paraula homògrafa que siga esdrúixola (preferència de les paroxítones sobre les proparoxítones):

beneficiària/beneficiaria
complementària/complementaria
secretària/secretaria

Com podem apreciar, les esdrúixoles (o proparoxítones) no porten mai accent gràfic. Vejam, per últim, uns altres exemples d'accentuació de paraules agudes i planes:

últimà, última, ultima
revalidà, revalida, revalida
pronuncià, pronuncia, pronuncia
integrà, íntegra, integra
practicà, práctica, practica
operà, ópera, opera
continuà, continúa, continua
presencià, presencia, presencia
carregà, carréga, carrega
fabricà, fábrica, fabrica
pensà, pensa
passarà, passara

començarém, començarem
 conté, conte
 menjarém, menjarem
 obrà, obra
 retirarém, retirarem

Pot ser recomanable l'accent gràfic en partícules interrogatives o exclamatives, en els pronoms interrogatius forts (en estos casos si que es tracta d'accents diacrítics):

- ¿Que qué vols dir?/¿Qué que vols dir?
- ¿Que cóm ho vols?/¿Qué com ho vols?
- ¿Que quína em duc?/¿Qué quina em duc?
- Dis-me de qué he parlat
- Tu saps en qué pense sempre

Recordem, per a acabar, que els adverbis acabats en *-ment* i els verbs seguits de pronom/pronoms conserven l'accent fonètic en el seu radical, independentment dels altres components, els quals no contenen per a veure si eixes paraules són agudes, planes o esdrúixoles i comprovar si deuen o no portar accent:

porteu (aguda)	i	porteu-me-les (aguda)
pinta (plana)	i	pinta-la (plana)
agut (aguda)	i	agudament (esdrúixola)
torpe (plana)	i	torpement (esdrúixola)

3.2. EL GUIO

El guio l'usem per a separar o mantindre l'independència de les parts d'un tot, que està unit o es u.

L'ús, segons l'ortografia, se redueix, considerablement respecte a temps passats, a la separació de paraules en final de línia, a les combinacions de verb i pronom, i a uns composts que "no estan integrats".

Començarém per estos últims. Per "no estar integrats" entenem la situació de certes paraules compostes que, no obstant designar una entitat, conserven els components la seua individualitat; o simplement que la paraula resultant encara no es d'un ús corrent. Per exemple:

1) En el supòst que, en un futur, existira una màquina que poguera tallar o seccionar els planetes, se la podria denominar "talla-planetes",

al principi d'apareixer; però quan la cosa designada, en este cas la màquina, fora usual, passaria a "tallaplanetes" (com ara esta "tallarròs").

2) En un passat, es podia estudiar la llengua -entre altres- des d'un punt de vista social o llingüístic. En l'actualitat, estos dos punts en son ya u, gracies a la sociolingüística. Aixina, en un principi tindriem estudis "socio-llingüístics" i ara "sociolingüístics".

3) En la paraula "ratapenada" no hi ha motiu especial per a posar un guio entre els dos components, "rata-penada". Si be podria pensar-se en una classe de rata (rata en ales), te enfront a rata de marjal, rata d'aigüera, etc. Aquella combinació es quasi una abstracció del concepte "rata"; pot tindre algunes característiques, però la seua filiació en les rates es molt més difícil que en les altres dos paraules mencionades. La primera relació es simbòlica; la segona es física.

Com a conseqüència, el guio anira desapareixent en funció de la major integració o quotidianitat dels elements formals o de la cosa designada.

La qüestió del manteniment de la separació en les combinacions de verb i pronom -ya siga per mig de l'apòstrof o del guio- front a una possible aglutinació (escriure: vendrel, durmen, en lloc de: vendre'l, dur-me'n), ve determinada per dos raons

A) Estalviar-se els problemes que supondrien formes com:

a) vendrém	/	véndrem
(futur)		(infinitiu + pronom)
		(vendre'm)
b) mēngen	/	m'ēngen
(present)		(present + pronom)
		(menge'n)

B) Conservar l'independència dels pronoms respecte al verb, encara que siguen combinacions enclítiques. En estes combinacions, l'accent principal el du el verb. No se nos passa per alt la tendència d'alguns a accentuar-les indegudament, com per exemple en: "tant de gust en coneixer-té", front a la correcta accentuació: "conéixer-te". Com si els pronoms volgueren escapar d'eixa situació satel·lit respecte al verb.

La separació en final de línia, per ser una cosa normal i comuna a moltes llengües, no l'havem tractada especialment.

3.3. LA DIERESIS

Com els altres signes, servir -a lo manco ha de servir- per a fer més clara la lectura de la llengua.

Te un ús comú a unes altres llengües (castella, català): indicar que la U en les combinacions QU/GU es pronuncia. Aixina, tenim: qüestió, aigües, etcètera.

L'altre ús, indicatiu de la no existència de diftong. En castella està realitzat per l'accent; en català, es igual. Est és l'ús que apareix en una major freqüència.

Dels nombrosos casos on no la posarem (per a la colocació, veure Ortografia), podem fer tres grups:

1) Excepcions que ja estaven en les anteriors "Bases" de Castello: darrere dels prefixos; en la terminació -um.

2) Excepcions que no hi figuraven: en els verbs acabats en AIR, EIR, OIR, UIR; en els sufixos ISAR, ISANT, ISAT, ISACIO.

3) Extensions de la norma anterior: en els sufixos ISME, ISTA, ISTE, IBLE.

3.4. L'APOSTROF

L'apostrof indica l'elisió d'una vocal. S'ha intentat establir una norma d'ús d'este signe lo més senzilla possible eliminant algunes excepcions, com és el cas d'articul davant de *i*, *u* atones que ara s'apostrofa: l'Universitat, l'indústria. Esta elisió està viva en la llengua valenciana i ha seguit una proposta ortogràfica de diversos autors que fins ara no havia tingut èxit. D'esta manera arrebpleguem un fet fonètic i fem la regla més regular eliminant excepcions.

La curta experiència des de la publicació de l'*Ortografia I* fins a hui, nos feu tornar arrere en lo que era una "innovació" (que no "invent", perquè ja apareix en escrits lliteraris antics): L'apostrofa-ment dels pronoms personals debils ME, TE, SE, LO, NOS, LOS, i el NE, darrere de les paraules següents: QUE, QUI, SI, NO, TU, YO, ELLA; aixina, escrivim:

que'n te,
qui'l crida,

ella'm porta,

si be deixavem la possibilitat d'escriure:

que ne te,
que me du,

utilisant les formes plenes NE, ME, en lloc de EN, EM.

Despres hem rectificat, tornant a escriure:

que en tinc / que ne tinc,
que em du / que me du,

respectant, això sí, la fonètica pròpia del cas i usual. En estes frases, per eixemple,

yo en trac,
tu em crides,

la pronunciació, a pesar de l'escriptura, es:

yo en trac,
tu em crides.

La raó es clara: una ortografia ha de facilitar i no complicar l'escriptura d'una llengua; i per tant, com eixa norma produïa confusions i faltes ortogràfiques, exigint una atenció excessiva, l'havem suprimida.

3.5. L'INTERROGACIÓ I L'ADMIRACIÓ

Els signes ortogràfics d'entrada en l'interrogació i en l'admiració no han de suprimir-se per imitar ortografies estrangeres que solament usen el signe final. Tal supressió du, en la majoria dels casos, a la confusió sobre a on comença l'interrogació o l'admiració.

El signe de principi s'ha de col·locar a on comença la pregunta o el sentit admiratiu, encara que allí no comence el període.

La pràctica d'estos criteris ortogràfics dona claritat a l'escriptura i ajuda en la lectura a la correcta entonació de la frase que, d'una altra forma, podria arribar tart. A més de ser d'ús generalitzat en els escrits valencians des de fa molt de temps.

BIBLIOGRAFIA

I

Ajuntament de Valencia, *Ortografia de la Llengua Valenciana de la Real Academia de Cultura Valenciana*. Valencia, 1994.

Adlert Noguerol, Miquel, *En defensa de la llengua valenciana*. Ed. DEL SENIA AL SEGURA, Valencia, 1977.

Alarcos Llorach, Emilio, *Fonología española*. Ed. GREDOS, Madrid, 1976.

Alcover, Mn. Antoni M^a., i **En Francesc de B. Moll**, *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma de Mallorca, 1975. 2ª edició, citarém abreviadament: Alcover C.V.B.

Badia Margarit, Antonio M^a., *Gramática catalana* (dos volums). Ed. GREDOS, Madrid, 1975.

Bennett, W. A., *Las lenguas y su enseñanza*. Ed. CÁTEDRA, Madrid, 1975.

Entwistle, William J., *Las lenguas de España: Castellano, Catalán, Vasco y Gallego-Portugués*. Ed. ITSMO, Madrid, 1973.

Ferrer Pastor, Francesc, en la col·laboració de **Josep Giner**, *Diccionari de la rima*. Ed. FREDERIC DOMENECH, Valencia, 1956.

Fullana i Mira, Lluís, *Compendi de Gramàtica valenciana*. Valencia, 1921.

Gili Gaya, Samuel, *Nociones de gramática histórica española*. Ed. Vox, Barcelona, 1978.

Grandgent, C. H., *Introducción al latín vulgar*. Ed. R.F.E., Madrid, 1970. Quarta edició.

Grave, M. de, i F. Van Passel, *Lingüística y enseñanza de lenguas extranjeras*. Ed. FRAGUA, Madrid, 1971.

Griera, A., *Gramàtica del català antic*. Barcelona, 1931.

Lapesa, Rafael, *Historia de la lengua española*. Ed. GREDOS, Madrid, 1980. Octava edició.

Moll, Francesc de B., *Gramàtica històrica catalana*. Ed. GREDOS, Madrid, 1952.

Navarro Tomás, T. i Manuel Sanchis Guarner, *Análisis fonético del valenciano literario*. Ed. R.F.E., Madrid, 1934.

Nebot Pérez, José, *Tratado de ortografía valenciana clásica*. Ed. ÁNGEL AGUILAR, Valencia, 1910.

Ribelles Comin, José, *Bibliografía de la lengua valenciana* (quatre volums). Ed. SERVICIO DE PUBLICACIONES DEL M. E. Y C., Madrid, 1905-1978. Citarém abreviadament: Ribelles, B.L.L.V.

Sanchis Guarner, Manuel, *Gramàtica valenciana*. Ed. TORRE, Valencia, 1950.

Seccio de Llengua i Lliteratura (Real Academia de Cultura Valenciana), *Ortografia*. Valencia, 1979.

Väänänen, Veikko, *Introducción al latín vulgar*. Ed. GREDOS, Madrid, 1979.

Valor, Enric, *Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al país valencià*. Ed. 3 i 4, Valencia, 1979. Segona edició.

II

Alanya, Lluís, *Aureum opus regaliū privilegiorū civitatīs et regni valentīe*, Valencia, 1515. Edició facsimil, en la col·lecció "Textos Medievales", feta per ANUBAR, Valencia, 1972. Citat: Aureum.

Consolat de Mar. Varis autors (Facsimil del manuscrit conservat en l'Archiu Municipal de Valencia -Valencia, 1407-, edició de VICENT GARCIA EDITORS, Valencia, 1977). Citat: Consolat.

De Villena, Isabel, *Vita Christi* (Valencia, 1947). Ed. DEL SENIA AL SEGURA, Valencia, 1980 (Edició facsimil de l'original que es conserva en la Biblioteca Nacional de Madrid). Citat: Vita.

Fenollar, Bernat, i altres, *Lo Proces de les olives e disputa dels*

jovens hi dels vells (Valencia, 1497). Edició facsimil de l'incunable de la Biblioteca Universitaria de Valencia, feta per la SOCIETAT BIBLIOGRÀFICA VALENCIANA. Valencia, 1973. Citat: *Proces*.

Llibre dels Furs. Varis autors (Valencia, 1261). VICENT GARCIA Ed., Valencia. Facsimil del manuscrit autènticat per Boronat Pera de l'Archiu Municipal de Valencia. Citat: *Furs*.

Martorell, Joanot, Marti Joan de Galba, *Tirant lo Blanch* (Valencia, 1490). Ed. DEL SENIA AL SEGURA, Valencia, 1978 (Edició facsimil de l'original que es conserva en la Biblioteca de l'Universitat de Valencia). Citat: *Tirant*.

Les Trobes en lahors de la Verge Maria. Varis autors (Valencia, 1474). Edició facsimil de l'original, feta per la LLIBRERIA PARIS-VALENCIA, Valencia, 1979. Citat: *Trobes*.

Roïç de Corella, Joan, *Obres Completes*. R. Miquel i Planas. Barcelona, MCMXIII. Citat: Roïç, O.C.

Roig, Jaume, *Lo llibre de les dones e de conçells* (Valencia, 1459). Edició de Francesch Pelay Briz, Barcelona, 1866 (feta segons l'edició de 1735, Valencia). Citat: *Spill*.

Roig, Jaume, *Spill* (Valencia, 1459). Edició de Josep Alminyana Vallés. Ed DEL SENIA AL SEGURA, Valencia, 1990.